

De kortzichtige jacht op rendement

Auteur(s):

Witteloostuijn, A. van
Hoogleraar Economie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Verschenen in:

ESB, 84e jaargang, nr. 4223, pagina 703, 1 oktober 1999

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

Het heilige geloof in de Nieuwe Economie heeft politiek Den Haag in zijn ban gekregen. De Nieuwe Economie gaat dan ook gepaard met veelbelovende vergezichten. Immers: ten gevolge van de radicale verbeteringen in economische processen kan het digitale wereldorp uitzien naar een lange periode van duurzame voorspoed. Het gouden duo digitalisering en mondialisering verricht economische wonderen. Een dergelijk geloof maakt echter blind. Van digitalisering noch mondialisering is veel terug te vinden in de statistieken. Twee weken zijn hiervoor in *esb* al enkele overtuigende bewijzen op een rijtje gezet¹.

De Nieuwe Economie moet daarom niet worden gezocht in digitalisering en mondialisering. De drijvende kracht achter het polderwonder van de jaren negentig is een andere vorm van internationalisering: de onstuitbare wereldopmars van het neo-liberale aandeelhouderskapitalisme. De uiting daarvan is dat in navolging van vooraanstaande Amerikaanse voorbeelden het Nederlandse en Europese grootbedrijf van karakter aan het veranderen is. Het moderne wereldbedrijf is een monomane jager op aandeelhouderswaarde. Het is daarom noodzakelijk de ene verhoging van de rendementen op de andere stijging van de winsten te stapelen. De consequenties daarvan zijn verstrekkend².

De jacht op permanente winststijgingen gaat gepaard met een continue zoektocht naar efficiëntieverbeteringen. Aan de debetzijde van de balans zijn deze snel te vinden: met behulp van saneringen kunnen direct resultaten worden geboekt via de daling van de kostenpost 'salarissen'. In Nederland geeft topsaneerder Koninklijke Olie/Shell het bezielende voorbeeld. In de jaren negentig heeft dit bedrijf de ene reorganisatie laten volgen door de andere sanering. In de woorden van de voormalige topman Cor Herkströter: 'There Is No Alternative'(TINA) en 'reorganiseren is een permanent proces'. Zijn opvolger Mark Moody-Stuart is dezelfde mening toegedaan³. Het gevolg is dat het aantal Shell-medewerkers met tienduizenden is teruggelopen. En het einde is nog niet in zicht. Inmiddels moet ook Shell-dochter NAM eraan geloven. Binnen enkele jaren moet ten minste twintig procent van het personeel afvloeien.

Een cruciaal schaduw effect van de aandeelhouderswaardemanie is dat het geduld voor de uitvoering van lange-termijninvesteringen in nieuwe processen en producten opraakt. Van een polderwonder op het niveau van onderzoek- en ontwikkelingsinvesteringen is daardoor geen sprake - integendeel. Op de langere termijn is het sanerende grootbedrijf noch de Nederlandse economie daarbij gebaat. In deze context is het opvallend dat geen enkele van de Nederlandse saneerondernemingen is terug te vinden in de prestatie-toptien in het recente onderzoek van de Boston Consulting Group⁴. In de periode 1994-1999 zijn het vooral de groeiende in plaats van de sanerende grootbedrijven - zoals Aegon, Randstad, Getronics, Ahold en Heineken - die eruit springen in termen van aandelenrendement. Met andere woorden: na verloop van tijd blijkt geduld te lonen. Investeren in groei leidt uiteindelijk tot betere prestaties dan saneren in krimp.

Helaas is dat besef nog nauwelijks doorgedrongen tot topondernemend Europa. Zelfs Frankrijk dat lange tijd volhield dat de Franse economisch-sociale orde zijn eigen gezicht zou behouden⁵, is inmiddels gevallen. Het recente voorbeeld van Michelin is illustratief⁶. De Franse banden- en kaartenproducent heeft enkele weken geleden een dubbele boodschap verspreid: de winst is met twintig procent gestegen, en in drie jaar tijd moeten 7.500 banen verdwijnen. De reactie van de Parijse beurs was veelzeggend: de koers van het Michelin-aandeel vloog met 12,5 procent omhoog. Deze opgewekte reactie is bijzonder wrang in een land dat te kampen heeft met een hardnekkig hoog werkloosheidspercentage van ongeveer elf procent.

Met de val van Frankrijk zijn de vooruitzichten op een eigenwijze Europese koers verder verslechterd. En dat is een gemiste kans. De nieuw-economische verharde maatschappelijke verhoudingen worden met grote voortvarendheid in de Europese Unie verspreid. En-treurig maar waar - Nederland vervult hierbij met verve de rol van pionier. Aandeelhouderswaarde vormt het richtsnoer voor ondernemend Nederland. En helaas gaat deze hijgerige richtlijn veel te vaak gepaard met de nadruk op het behalen van kortetermijnresultaten via kostenbesparende saneringen. Het is niet te hopen dat polderwonder Nederland hiervoor in de eerste helft van het volgende millennium de rekening gepresenteerd krijgt in de vorm van oud-economische malaise

¹ H.A. Keuzenkamp, [Over Nieuwe Economie en oude politiek](#), *ESB*, 17 september 1999, blz. 657.

² Deze argumentatie wordt uitvoerig belicht in A. van Witteloostuijn, *De anorexiastrategie: over de gevolgen van saneren*, De Arbeiderspers, 1999.

3 Bijvoorbeeld: Worst result for Shell in a century, in *The Times*, 12 februari 1999.

4 Amerikaanse bedrijven overtreffen Europese concurrentie: groeistrategie levert volgens onderzoek meer rendement op dan herstructureringen, *de Volkskrant*, 14 september 1999.

5 Martin Sommer, Dekolonisatie Franse economie, *de Volkskrant*, 16 september 1999.

6 Michelin verweert zich tegen kritiek op sanering, *NRC Handelsblad*, 13 september 1999.